דער שפיגעל

פון דער

איסט סיד

פון

יעקב מאַגידאָוו

אילוסטרירט פון

ס. ראַסקין.

The Mirrors

of the

East Side

by

JACOB MAGIDOFF

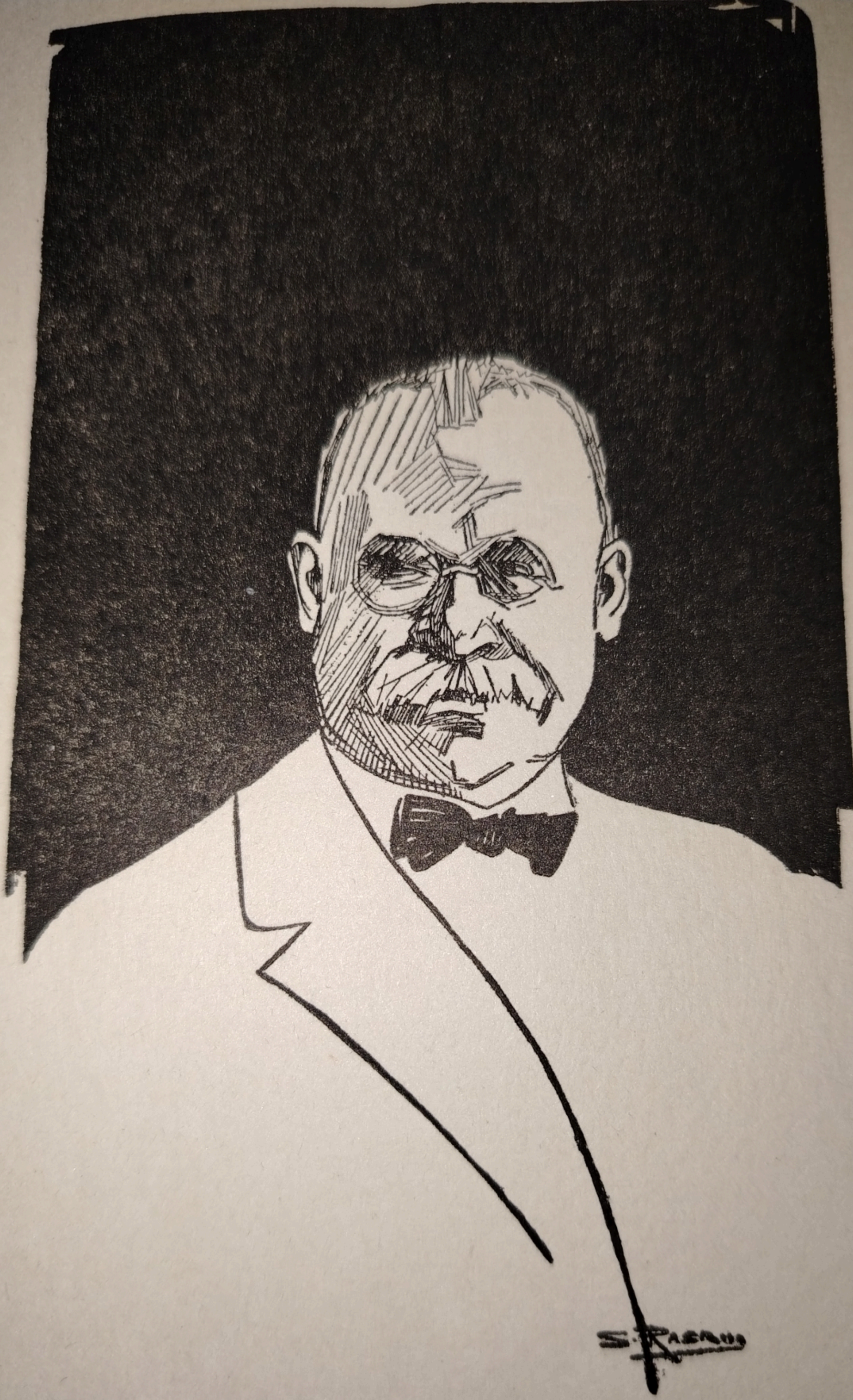
Illustrated by

S. RASKIN

Published by the Author, 77 Bowery, New York. 1923.

אינהאַלט פערצייכנים

1	פאַרוואַרט	זייטע	7
2	אב. קאהאן	"	15
3	פרץ וויערניק	"	39
4	יוסף בראַנדעס	"	55
5	לואי מילנער	"	67
6	מאַרים הילקוויט	"	83
7	דר. אייזיק הורוויטש	"	95
8	מאיר לאַנדאַן	"	105
9	הענרי מ. גאַלדפאַדן	"	117
10	לעאַן סענדערס	"	131
11	דושאַדוש אייראַן דוש. ליוויי	"	141
12	דושאַדוש גוסטאַוו הארטמאַן	"	151
13	דושאַדוש ראַזאַלסקי	"	161
14	יחזקאל שרהזאַהן	"	171
15	לעאַן קאַמאַיקי	"	183
16	הערמאַן בערנשטיין	"	193
17	אב. שאַמער	"	201
18	ש. יאַנאַווסקי	"	211
19	שלום וואַרט	"	216

Peter Wiernick

פרץ וויערניק.

געבוירען איז ווילנא איז 1865, האט געקראגען א אידישע ערציהונג איז ריגא, קאוונא און ביאליסטאק, איז געקומען איז אמעריקא איז 1885 און זיך באזעצט איז שיקאגא, וואו ער איז געווען מיטארבייטער און שפעטער רעדאקטאר פון „אידישען קוריער". איז 1898 אנגעקומען איז „טאגעבלאט", איז 1901 געווארען רעדאקטאר פון „מארגען זשורנאל", פון דעם ערשטען נומער אן. איז פערפאסער פון פיעלע שריפטען, דארונטער „די אלגעמיינע געשיכטע פון אידען", און אויך א ווערק איז ענגליש: „די היסטאריע פון אידען איז אמעריקא". איז אויך געווען מיטארבייטער איז דער אידישער ענציקלאפעדיא און פיעלע גרויסע צייטשריפטען. איז א טהעטיגער מיטגליעד איז „דזשאינט דיסטריביושאן קאמיטע" און פיעלע אנדערע וויכטיגע אידישע ארגאניזאציאנען.

פּרץ וויערניק

אונזער איסט סייד איז רייך אין אַלערליי טהוער און ניט־
טהוער, אין מענשען וואָס לאָזען זיך הערען און זעהן, וואָס
פּארהילכען די מוחות און פּארבלענדען די אויגען, זיי האַלטען
זיך געוועהנליך פּאר „סטאַרס", אָבער אין דער וועלט וויכטיקייט
זיינען זיי כמעט אַלע קיינע אמת'ע שטערן, נור פּלאנעטען,
וואָס בעלאַנגען צו א געוויסער זון־סיסטעם און זיינען צוגע־
קייטעט צו זייער זון דורך דעם געזעץ פון גראוויטעט. זייער
שיין, ווי ביי אַלע פּלאַנעטען, איז ניט קיין אייגענע. א
פּלאַנעט, ווי בעוואוסט, איז אליין פינסטער און שלאָגט בלויז
אָפּ די שיין פון דער זון. זייער אייגציגע בערעכטיגונג צו
דער בעצייכנונג שטערן ליגט אין זייער נאַטור צו שטערען.

אַן אַנגענעהמע אויסנאַהמע אויף אונזער האָריזאָנט איז
פּרץ וויערניק. ער געהערט ניט צו די וואָס הילכען און
בלענדען, ער געהערט אויך ניט צו די פּלאנעטען וואָס דרעהען
זיך אַרום א געוויסער זון און שלאָגען בלויז אָפּ די שיין פון
איהרע שטראהלען. ער איז אליין א זון פאַר זיך, ער איבט
אוים א גראוויטאַציאָן איבער אַנדערע, און ער העלפּט בע־
לויכטען פיעלע פּלאַנעטען.

פּרענט ביי דיעזע „פּלאַנעטען" און זיי וועלען אייך זאָגען,
אז זיי שיינען מיט זייערע אייגענע שטראהלען, וועהרענד
וויערניק איז א פינסטערלינג, אז ער מיידעט אוים די שיין

דער שפיעגעל פון דער איסט סייד

פון דער זון, זיי האלטען איהם פאר א רעאקציאנער און פאר א „שוואַרצען". דאָס איז אבער די מיינונג בלויז פון די פוסטע קעפ. די איינטעליגענטערע צוויישען זיי וויסען אין האַרצען אז וויערניק איז א ליכטיגער שטערן פון ערשטען ראַנג. מיר וויסען אז קאהאן בעוואונדערט וויערניק'ס גרויס־קייט און רעספעקטירט זיינע מיינונגען, אבוואהל ער איז מיט איהם ניט איינפערשטאנדען.

דער פאקט איז, אז וויערניק קען בעצייכענט ווערען אלס דער „דיען" פון די אידישע שריפטשטעלער און זשורנאליסטען אין אמעריקא. זיינע ביטערסטע געגנער מוזען צוגעבען אז זיינע עדיטאריעלס אין „מאָרגען־זשורנאל" וואלטען געקענט זיין א ציערונג פאר די גרעסטע וועלט־צייטונגען, אז אזא צייטונג ווי די „טיימס" וואלט געמעגט שטאלצירען מיט זיי. ער איז פאלשטענדיג אריגינעל, ער שפיגעלט ניט אפ נעבאַרגטע גדאנקען, ער איז א קלאהרער, זעלבסטשטענדיגער דיינקער פון העכסטען ראנג.

מיר גלויבען ווירקליך אז אלם דיינקער האט וויערניק קיין גלייכען צו זיך צווישען אידישע שרייבער. מיר האבען פיעלע פעהיגע מענשען, ספעציעל צווישען די ראדיקאלען, אבער נאך אלעמען איז יעדער איינער פון זיי בלויז א תלמיד פון דיזען אדער יענעם פיהרער אדער לעהרער, און זייער דיינקען איז בעגרענצט פון דער שוהלע צו וועלכער זיי בעלאנגען. וויערניק איז אין זיין דיינקען אינדעפענדענט און אריגינעל, ער איז ווי א דיינקונגס־מאשין, וואס ארבייט קאַרעקט ווי א זייגער.

פרץ וויערניק

פרץ וויערניק האָט די רעפוטאציאָן פון א לעבעדיגער ענציקלאָפּעדיע. די וואָס קענען איהם גוט, בעוואונדערען זיינע קענטניסע. וואָס איהר זאָלט איהם ניט פרעגען וויים ער, און ער גיט אייך גלייך דעם ריכטיגען ענטפער, און וואָס ער האָלט ניט אין זכרון, וויל עם איז ניט נויטיג, איז ביי איהם פערצייבענט אין א קאָרד־אינדעקס אין זיין קאָבינעט, וואו אלעס איז קלאָסיפיצירט אין דער בעסטער אָרדנונג. זיין הויז איז ווי א פּאָבליק לייבערערי. רופט איהם אָפּ אויפ'ן טעלעפאָן און שטעלט איהם אירגענד וועלכע פראָגע וואָס האָט צו טאָן מיט'ן אידישען לעבען פון פאַרצייטען און פון היינט, אָדער אירגענד וועלכע וועלט־פראָגע, וועט איהר גלייך קריגען א פינקטליכען ענטפער. עדיסאָן'ס קוועסטשיאָנער איז פאר איהם א קינדער־שפּיעל. מען קען ווירקליך זאָגען, אז וואָס ער וויים ניט, איז ניט ווערטה צו וויסען. ער וועט אייך נעבען אינפאָרמאציעס וואָס איהר וועט ניט געפינען אין קיין ענציקלאָפּעדיע, דאָס זיינען אינפאָרמאציעס וואָס ער האָט אליין נעזאַמלט און קלאָסיפיצירט.

צו זיין אן ענציקלאָפּעדיע איז אָבער ניט זיין ציעל, נור א מיטעל צום ציעל. עם זיינען פאָראן מענשען וואָס זאַמלען אינפאָרמאציעס בלויז פאר דעם פערגעניגען זיי צו בעזיצען, פונקט ווי עם זיינען פאָראן מענשען וואָס זאַמלען נעלד בלויז פאר דעם פערגעניגען דאָס צו צעהלען. וויערניק קלייבט זיין אינפאָרמאציע פאר דעם טעגליכען נעברויך פאר זיין דייענטען און זיין שרייבען און ער מאכט דערפון א גוטען נעברויך.

וויערניק איז אהן צווייפעל קאָנסערוואטיוו, אָבער ער

דער שפיעגעל פון דער איסט סייד

איז קאנסערוואטיוו אין זיינע פאליטישע אנשויאונגען און ניט אין זיינע האנדלונגען צו מענשען. אין דיזער היכזיכט איז ער פיעל מעהר ליבעראל ווי דאס רוב ראדיקאלען. ער איז העכסט טאלעראנט, און ער רעספעקטירט מיינונגען, איבער-צייגינגען און געפיהלע פון אנדערע. ער איז א קאנטראסט צו דאס רוב ראדיקאלען, וועלכע זיינען פארביסענע פאנא-טיקער און זיי האלטען געוועהנליך איהם פאר א רעאקציאנער. אין אמת'ן מעגען זיי ביי איהם נעהמען לעסאנס אין ליבע-ראליזם.

וויערניק האט איין שוואכקייט, וועלכע בעהערשט איהם, דאס איז זיין אנטיפאטיע צו אלעס וואס איז רוסיש. דאס ווארפט זיך אין די אויגען אין זיינע שריפטען און דאס מערקט מען אין פערזענליכען געשפרעך מיט איהם. מיר האבען גע-קענט מענשען, וועלכע האבען פריהער געהאסט דעם קאצאפ און האבען איהם אנגעפאנגען פערגעטערן צוליעב דער פאלי-טישער איבערקעהרעניס אין רוסלאנד. וויערניק איז געבלי-בען ביי זיינע מיינונגען און געפיהלען פון פריהער. ער האסט טאקע רוסלאנד פאר די צרות וואס זי האט אנגעטהאן די אידען, אבער ער אורטהיילט איהר ניט נור פאר דעם, ער האלט איבערהויפט ניט פון רוסלאנד, ער לייקענט איהר גרייס-קייט אין וועלכען עם איז פעלד, ער האלט איהר פאר הינ-טערשטעליג אין ציוויליזאציאן און ער זעהט אין איהר קיינע האפנונגען אין דער נאהענטער צוקונפט. דער שרייבער פון דיזע ציילען איז גראד א רוסאפיל, אבער ער מוז צוגעבען אז אלע זיינע ארגומענטען און כללים, וואס וויערניק האט אנ-

פרץ וויערניק

געגעבען זייט די לעצטע צוואנציג יאָהר וועגען רוסלאנד, האָבען אויסגעהאלטען די פראָבע, דערווייל שטימען די פאק־טען מיט וויערניק׳ס טחעאָריעו. די דיינקונגם־מאשין האָט מעהר אויסגעהאלטען די פראָבע ווי דער סענטימענט. דאָ זיינען א פאָר ביישפיעלע:

מיר גערדיינקען אז אין דער צייט ווען רוסלאנד האָט נאָך געשפיעלט די ראָלע פון א גרויסמאכט אין דער וועלט, ווען די גרעסטע איראָפעאישע שטאָטסמענער האָבען זיך געשראָקען פאר דער רוסישער געפאהר, האָט וויערניק אין זיינע עדיטאָריעלס, נאָך מיט פינף און צוואנציג יאָהר צוריק, גע׳טענה׳ט אז דער רוסישער קאָלאָסום איז ניט מעהר ווי א לייכטער גולם, ער האָט געלייקענט אז רוסלאנד איז איבער־הויפט א מיליטערישע מאכט, ער האָט שטענדיג בעהויפטעט אז רוסלאנד׳ס מיליטאריזם עקזיסטירט בלויז אויפ׳ן פאפיער. און ווען דער קריעג צווישען רוסלאנד און יאפאן איז אויסגע־בראכען, האָט וויערניק גאָר קיין צווייפעל ניט געהאט אז רוסלאנד מוז פארשפיעלען. ער האָט ערקלעהרט אז רוסישע סאָלדאטען זיינען קיינע סאָלדאטען, אז איהרע גענעראלען זיינען קאָליקעס, אז זי האָט אבסאָלוט קיינע רעסורסען און אז איהר פעהלט דערצו די הויפט־זאך: פאטריאָטיזם. און דאָס אלעס איז שפעטער בעשטעטיגט גע־וואָרען, ספעציעל דער לעצטער פונקט, אז אין רוסלאנד איז גארניט פארן קיין פאטריאָטיזם.

ער האָט פאראויסגעזאָגט דעם סוף פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן. וועגן דער צאריזם איז געפאלען און די רוסישע

ליבעראלען אונטער דער פיהרונג פון מילוקאוו און ראדיטשעוו האבען געוואונען די מאכט, האט וויערניק ערקלעהרט אז די ליבעראלען זיינען גראד אזעלכע פוסטע מענשען ווי די פיה־רער פון דער אטאקראטיע, און דאס איז גלייך בעשטעטיגט געוואָרען דורך דעם קלעגליכען פאל פון קערענסקי׳ס רעגירונג. ביי איהם זיינען אלע רוסען גלייך: סטאליפין, מילוקאוו, קערענסקי, פלעכאנאוו און לענין. און ווען מיר זעהען וואס עם האט זיך אויסגעלאזען פון רוסלאנד, מוזען מיר צוגעבען אז זיין דיאגנאזע האט געהאט א שטארקען גרונד. דאס אלעס איז אבער קיין ערקלעהרונג פאר זיין אנטיפאטיע צו רוסלאנד. ער מעג זיין גערעכט מיט׳ן קאפ, אבער ניט מיט׳ן סענטימענט. ער מעג זיך טאקע איבערנעהמען וואס זיין טהעא־ריע האט אויסגעהאלטען, אבער מיר זעהען קיין אורזאכע פאר א צופריעדענהייט מיט רוסלאנד׳ס מפלה. ווי געזאגט, מיר בעטראכטען עם אלס זיינע א ספעציעלע שוואכקייט. צו זאגען דעם אמת, מיר זיינען שטארק חושד אז דער „פינ־סטערלינג" וויערניק איז גאר אין הארצען א פרא־באלשעוויק, אז ער איז גאר ניט אונצופריעדען מיט׳ן סאוויעט רעזשים. ביי איהם מוז אויסקומען, אז רוסלאנד פארדיענט ניט א בעסערע רעגירונג.

מיר האבען אויבען בעצייכענט פרץ וויערניק אלס א דיינקער, אלס א מין דיינקונגס־מאשין און איבערהויפט א קאבינעט־מאן. דאך אויב אימיצער וועט דערפון ציהען דעם שלוס, אז ער איז אן אפגעשלאסענער פון דער געזעלשאפט, ווי א דיטשער פילאזאף, וואס איז פארטיעפט אין זיינע גע־

דאנקען און זעהט ניט ווייטער פון דער נאָז, וועט ער האָבען דעם גרעסטען טעות. וויערניק איז ניט נור א דיינקער, נור אויך א טהויער און א געזעלשאפטסמאן. ער איז טאקע קיין פאָליטישען, קיין אגיטאטאָר, קיין פראָפאגאנדיסט, ער זוכט ניט צו שיינען אין דער עפענטליכקייט, און אבוואהל ער איז פאראנטוואָרטליכער רעדאקטאָר פון „מאָרגען זשורנאל", ער־שיינט דאָרט זיין נאָמען זעהר זעלטען. און דאָך איז ער זעהר א טהעטיגער מענש אין דער שטיל. ער געהערט צו פיעלע ארגאניזאציאָנען, וואו ער נעהמט זעהר אן אקטיוועז אנטהייל, ווי אין דעם „דזשאָינט" און „האיאס", און זייענדיג א פינקטליכער מענש, פערנאכלעסיגט ער קיינמאָל ניט זיינע פליכטען. דיוע טהעטיגקייט זיינע איז ווירקליך א מוסטער־האפטע. ער איז טהעטיג ניט נור מיט ראָטה, נור אויך מיט שאָן, וואו הילפע איז נויטיג, און ער העלפט ניט נור אין פאבליק, נור אויך פריוואט, אינדיווידועל. ער גיט מיט אן אפענער האנד. ביי שנאָרערס איז ער בעקאנט אלס אן „איזי מאָרק".

מיר האָבען געזאָגט, אז ווייערניק איז בעשיידען, אז ער זוכט קיין פובליסיטי. עס זיינען פאראן מענשען וואָס מיידען אוים פובליסיטי, אויפאך ווייל זיי זיינען שעמעוודיג, פיעלע קאבינעט־מענשען ווייסען ניט ווי זיך צו האלטען אין געזעל־שאפט. ווייערניק בעלאנגט ניט צו דיוע קלאס פון געלעהר־טע. פארקעהרט, אין געזעלשאפט איז ער זעהר פאפולער. ער איז קיין גרינער אויף דער פלאטפאָרם, ספעציעל צייכענט

ער זיך אוים מיט זעלטענעם הומאר ביי „עפטער דינער"-ספיטשעס. אין דעם איז ער אזוי ערפאלגרייך ווי „אונזער טשאנסי" דיפיו. דאם איז אבער בעקאנט בלויז אין ענגע אינטימע קרייזען. אויב ער שפיעלט קיין גרויסע ראלע אויף דער עפענטליכער פלאטפארם איז עם ניט ווייל ער איז אונ-פעהיג דערצו, נור ווייל ער מיידט עם אוים, ווייל ער האט וויכטיגערע זאכען צו טהאן. בלויז צו זוכען כבוד איז ניט אין זיין נאטור. פאר איהם איז אנגענעהמער צי ארבייטען אין דער שטיל אהן א ספעקטאקל.

אין כאראקטעריזירען אב. קאהאן האבען מיר געברויכט א טעסט. מיר האבען איהם קאנפראנטעט מיט מענשען וועלכע ער בעגעגענט אין גאם און וועלכע ער האט שוין לאנג ניט געזעהן, און מיר האבען געזעהן ווי קאהאן קומט אין א פער-לעגענהייט, ניט וויסענדיג ווי זיך צו זיי צו האלטען, צו מיט זיי זיך ארומכאפען, צו זיי איגנאָרירען. מיר האבען געזעהן אז קאהאן צייגט דערביי א לאנגע שנאה און א קורצען זכרון. עם וועט זיין אינטערעסאנט צו געברויכען דיזען טעסט אויף פרץ וויערניק, אבער בעפאר מיר פרובירען עם ווילען מיר עם בעניצען אויף אנאנדער פאל. עם זיינען פארען מענשען, ספעציעל זיינען עם פאליטישענס, וואם כאפען זיך ארום מיט יעדען איינעם וואם זיי בעגעגענען, מעג עם זיין צום צווייטען מאל אין זייער לעבען, פונקט ווי יענער וואלט געווען זייער בעסטער אדער אייניגער פריינד. אזא מענש איז געווען רוזוועלט. וען ער האט געזעהן א מענשען איינמאל אין זיין לעבען, האט ער נעדיינקט זיין נעזיכט און זיין נאמען

און ער פלעגט איהם בעגריסען אלם ברודער, איהם א קלאפ טהאן אין פלייצע און איהם אנרופען מיט זיין ערשטען נאמען. דא זעהען מיר א פאל פון א לאנגען זכרון און א קורצע שנאה. זיין קורצע שנאה האט רוזוועלט געצייגט, וועז ער האט זיך ארומגעכאפט מיט טאפט, נאך דעם ווי זיי האבען זיך געהאט אזוי ביטער צוקריגט.

יעצט לאמיר מאכען דיזען טעסט מיט וויערניק. וועז ער זאל טרעפען א בעקאנטע נעזיכט, וואם ער האט שוין לאנג ניט געזעהן, וועט ער ניט האנדלען ניט ווי קאהאן אין ניט ווי רוזוועלט, ער וועט ניט קומען אין קיין פערלעגענהייט ווי קאהאן און ער וועט יענעם ניט קלאפען איבער דער פלייצע ווי רוזוועלט. ער וועט געבויכען זיין אינדעקס וואם ער טראגט אין קאפ און שנעל קלאסיפיצירען דעם בעגענטען צו וואם פאר א מין ער געהערט. ער וועט עם טהאן ווי א נאטורא־ליסט קלאסיפיצירט א פלאנץ אדער אן אינסעקט, און ער וועט אין דעם קיין טעות ניט מאכען. דא האבען מיר א פאל פון א לאנגען זכרון און קיין שנאה. און דאם כאראקטעריזירט דיזען מענשען ריכטיג. ער האט קיין שנאה צו קיינעם, ער ווערט אויך ניט בעגייסטערט פאר קיינעם און ער איז ניט פארביסען נעגען קיינעם. רוזוועלט האט בעטראכט יעדען אייגעם אלם א מעגליכען סופארטער און פאר איהם איז געווען נויטיג צו דערפרישען זיין פאפולאריטעט. קאהאן האלט פון דעם כלל, „ווער עם איז ניט פאר מיר איז געגען מיר". ווייער־גיק, ווידער, בעטראכט יעדען מענשען אלם א ספעסימען און איין ספעסימען איז ביי איהם ניט ערגער פאר א צווייטען.

ביי איהם איז א מענש ווי א בוך, פון וועלכען מען קען לערנען בלויז גוטעס.

און ווייל ווירניק זוכט ניט צו פראטערניזירען מיט זיינע נאכפאלגער, איז ער ניט אזוי פאפולער ווי קאהאן. צו זיין פאפולער דארף מען ניט האבען בעזאנדערע פערדינסטע, מען קען זיין דער בעריהמטעסטער מענש און אויפטהאן די גרעסטע זאכען פאר דער מענשהייט און דאך ניט זיין פאפולער. אזא ביישפיעל גיט אונז פראפעסאר איינשטיין. דער הויפט־אונטערשיעד צווישען קאהאן און ווירניק איז, דאס קאהאן לאזט זיך אראפ צום פאלק, וועהרענד ווירניק זוכט אויפצוהויבען דאס פאלק צו זיך. קאהאן האט געשאפען גולמ'ער, ווירניק האט געשאפען מענשען מיט אינטעלעקט. קאהאן איז דער פראפעט פון די מאסען, ווירניק איז דער פארשטעהער פון דער מיטעל־קלאסע און ביי דער מיטעל־קלאסע האט ווירניק אויפגעטהאן פיעלייכט מעהר ווי קאהאן ביי די מאסען.

ווירניק'ס איינפלום אויף דער עפענטליכער מיינונג אין דעם אידישען קוואַרטאל איז זעהר א בעדייטענדער. זיין הויפט־אויפגאבע איז צו אמעריקאניזירען די אידען, זיי זאלען נעהמען אן אינטעליגענטען אנטהייל אין אמעריקאנער לעבען, זיי זאלען דא ניט פארבלייבען פרעמד און אונווויסענד און ער איז געווען טהעטיג אין דיזען פעלד כמעט אזוי לאנג ווי קאהאן אין דער ארבייטער־בעווענגונג, און ער האט געהאט פיעלייכט נאך א גרעסערן ערפאלג ווי קאהאן. אין דיזער טהעטיגקייט האט זיך ווירניק ארויסגעווויזען אלס אמת'ער

אידעאליסט; אבוואהל ער האָט קיינמאל ניט פרעטענדירט צו זיין אן אידעאליסט. דער פאקט איז אבער אז ער האָט שטענדיג געפרעדיגט וואס ער האָט געגלויבט און געפיהלט, ניט דיג דעקרעטען פון וועלכער עם איז פארטיי. פאלגענדיג קיינע דיזען זין איז ער געווען פרייער פאר די ראדיקאלע פאלקסמענשען, וועלכע מוזען פאלגען א געווייסער דאגמא. אט דאס דום איז ער מעהר ליבעראל און מעהר טאלעראנט ווי דאס רוב ראדיקאלען.

וויערניק איז א „סעלף מייד מען". ווי דער בעריהמטער ענגלישער דיינקער באקל, האָט ער ערוואָרבען זיינע גרויסע קענטניסע ביי זיך אין קאבינעט, ביי זיינע ביכער. באקל האָט געשריבען די היסטאריע פון דער ציוויליזאציאן אין ענגלאנד, וויערניק האָט געשאפען היסטאריע אין דער ציוויליזאציאן פון אידען אין אמעריקא. ער האָט געבראכט ליכט אין דער פינסטערניש.